

quod dicit: **N**escimus quid loquitur. **Q**uid eum auditis? **D**æmonium habet, & insanit. **A**lia autem pars, quæ uere **I**sraël est, contradicebat illis. **H**ęc uerba nō sunt dæmoniū habentis. **N**unquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire? **D**um inuidet ergo saluatori, nolebant uideri intelligere quæ audiebant: ut dum à legisperitis & pharisæis non intelligi uideretur, res absurdas, & quæ extra legem essent, loqui putaretur: quæ res etiam alios à fide possit auertere. **V**nde audiunt à saluatore: **V**os habetis clauem scientiæ, & neq; uos intratis, neq; alios finitis introire. **Q**uis enim non leuium, sed paulo grauiorum, legisperitorum & pharisæorum consilium & sententiā non sequeretur, & qui uidentur legis defensores? **D**eniq; his qui uere **I**sraëlitæ sunt: nunquid aliquis ex principibus credidit in illum, ut inde iuste uiderentur non credidisse, si multos cōspirationis suæ socios fecissent? **Q**uia quod à paucis defenditur, solet non probatū uideri. **I**deo ex cæcati sunt, ne de cætero possint credere, & saluari. **I**n uoluntate ergo sua adiuti sunt, ut quoniam scientes uerum, dicebant esse falsum, de cætero nō intelligerent quod est uerum, ut uerum haberent falsum quod uolebant. **A**lterum genus est, quod cum iusticias legis sectatur, iusticiam **C**hristi non recipit: ex quo iam non per inuidiam malæ uoluntatis hoc agit, sed errore æmulando traditionem patrum cæcantur ad tempus: quia cum deberent magnalibus **C**hristi addiscere hunc non posse fallere, cuius tā magnifica uirtus in rebus gestis appareret, & prædicationem eius testamento nouo promisso per prophetas, comparare, & exinde profiteri hunc esse qui promissus est, negligentes contra deum, & hominibus assentientes inuenti sunt. **P**ropterea ergo cæcantur, ut admiscen-
tibus ad promissionem eorum, ipsa æmulatione dum in uident gentibus, reuertantur ad fidem **C**hristi.

CA P V T XI.

Dico ergo: **N**unquid sic offenderunt ut caderent? **A**bsit. **H**oc dicit quod supra memorauī, quia nō sic diffiderunt, ut nunq̄ iam crederent: id est, nō
ita

ita propter improbitatem suam cæcati sunt, ut curari non possent: sicut & diabolus legimus cecidisse, dicente **Esaiâ** propheta: Quomodo cecidit de cælo lucifer: casum apostasiam significauit. Non ergo hos sic offendisse dicit ut caderent, sed offensionis suæ causa ad tempus obtusos.

¶ Sed illorum delicto salus gentibus, ut illos emulètur.

Hoc est quod dixit, quia propter peccatum illorum gentibus salus data est. Quia enim donum dei recusauerunt Iudæi, translatum hoc ad gentes, ut æmulatione zeli accensi Iudæi conuerterentur ad Christum, zelantes promissionem patrum. ¶ Quod si delictum illorum diuitiæ sunt mundi, & diminutio eorum diuitiæ gentium, quantomagis plenitudo illorum? Manifestum est, quia si delictum illorum profuit mundo, dum horum dispendio plures habet bonos, quia multo plures sunt gentes quam Iudæi, & diminutio eorum, quod est damnum promissionis, diuitiæ gentium, per id quod lucrati sunt uitam æternam, quāto magis plenitudo eorum? Apertum est, quia magis diues erit mundus hominibus bonis, si & hi qui ex cæcati sunt, conuertantur. Ex magna enim parte saluabitur mundus. Mundus homines significantur. Sicut dictum est de saluatore: Ecce totus mundus abiit post illum.

Ioan. 12

Vobis enim dico gentibus quidē ego sum gentium apostolus, minister scilicet meum glorificabo, si quomodo æmuler carnem meam, ut saluos faciam alios quos ex illis. Ostendit gentibus, quo affectu diligit Iudæos: Nam ministerium suum quo apostolus gentium est honorificat, si propter affectum generis sui data opera, etiā Iudæos acquirat ad fidem. Honorificentior enim fiet, si & illos apud quos non missus est lucretur ad uitam.

Patribus enim in laude maxima erit, si fratres inuenerit qui perierant. ¶ Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi, quæ est assumptio nisi uita ex mortuis? Hoc dicit, quia si non credentibus Iudæis gentes reconciliatæ sunt deo, ad incrementum mundi circa fidem Christi, quæ erit in hac parte, & quanta plenitudo salutis si

¶ I 2 assu-

assumantur & Iudei ad fidem Christi, nisi ut ex mortuis uiuificetur mundus in hominibus. Quia ergo profectus est, dandam dicit operam ut credant, quoniam cecitatis obtusio tempore compensati delicti aufertur, ut uoluntatis suae recipiant liberum arbitrium. ¶ Quod si delibatio sancta est, & massa.) Manifestum est, quia quod unius substantiae est, unum est, ac per hoc non potest delibatio sancta esse et massa immunda. Delibatio enim de massa est. Ideoque ostendit non posse indignos dici ad fidem, hos quorum iam patres adepti sunt fidem, quia si pars Iudaeorum credidit, cur non & alia pars posse credere dicatur? ¶ Et si radix sancta & rami.) Immutatis uerbis eadem repetit, ut sensum commendat duobus exemplis. ¶ Quod si aliqui ex ramis facti sunt.) Id est si aliqui non crediderunt ex eis excisi à promissione. ¶ Tu autem cum esses oleaster, insertus es in illo, & socius factus es radicis oleae.) Hoc significat, quia non creditibus multis Iudeis, gentes insitae sunt per fidem in spem promissionis, ut doli esset Iudaeis. Sed non iuxta legem agriculturae, quia bonum surculum inserunt in non bonam arborē. Hi enim cum essent in radice mala, inserti sunt in bonam arborē. Ideo oleastrum dicit insertum, ut fructum surculus radicis afferat socius eius effectus. ¶ Noli gloriari aduersus ramos.) Hoc est, noli gaudere in incredulitate illorum. Displicet enim deo si quis exultet in malis alterius, dicit Salomō. Nec enim causa gentium abiecti sunt ut gaudeant, sed quia non crediderunt, occasionem dederunt ut praedicaretur gentibus. ¶ Quod si tu gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te.) Id est, si te exulteris super illos in quorum insertus radicem es, insultes generi quod te ut ex malo bonus esses suscepit, nec stabis si illud per quod stas destruis. ¶ Dicis itaque, fracti sunt rami ut ego insererem.) Ex persona gentilis credentis loquitur, qui exultandum putat in casu Iudaeorum diffidentium dicens: Illorum reprobatio locum fecit gentilibus. Sed non sunt reprobati à deo ut gentes intrarent, sed seipso reprobos fecerunt spernentes donum dei, unde occasionem dederunt gentilibus

ad salutem. Quam extollentiam reprimi uult, ut magis saluti congaudeatur, non ægritudini insultetur. Facile enim decipitur qui gaudet alienis malis. ¶ **Bene.**) **Id est recte dicis, quia fractis ramis insertus es. ¶ Sed incredulitate fracti sunt.**) Hoc est, non propter te, sed suo uitio, quia illis diffidentibus ad æmulationem illorum tu uocatus es ad salutem. Ideo gratias debes agere dono dei per Christum, non illis insultare, sed petere si malum illorum tibi contulit salutem, ut & ipsi redeant ad originem, tunc placebis deo qui tui misertus est. Ideo enim te aduocauit, ut per tuam æmulationem reduceret & illos ad gratiam. ¶ **Tu autem fide stas.**) Quia Iudæi per diffidentiam lapsi sunt. Hos fide dicit stare, quia cū prius per fidie causa iacerent, credendo stare cœperunt. ¶ **Noli altum sapere, sed time.**) Id est, noli superbus esse, sed caue ne & tu offendas. ¶ **Si enim deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat.**) Verum est, quia si illos qui prerogatiua patrum dignitosi erant, quibus etiã facta repromissio est, deo in filios adoptati, incredulitatis causa excœcauit, quid his si dubitauerint aut si se extulerint faciet, qui nulla commendatione sublimati sunt, qui cum nullus dignitatis essent, honorati sunt? ¶ **Vide ergo bonitatem & seueritatem dei, in eos quidem qui ceciderunt seueritatem, in te autem bonitatem si permanferis in bonitate, alioquin & tu excideris.**) Bonum deũ gentibus esse testatur, quia cum idola sequeretur digni utique mortis, patientia sua expectauit illos, & nec sic requirentes se, ultro uocauit illos & peccata eis remisit: Iudæis autem seuerus est, excœcauit enim eos quia donũ dei spreuerunt. Hos tamen nunc significat Iudæos, qui propter maleuolentiam suam in perpetuũ cæcati sunt, unde eos & cecidisse dixit; Illos autem quos supra memorauit offendisse, non tamen cecidisse, quia ad tempus cæcatos illos ostendit, ac per hoc seuerum deũ in eos fuisse, ut in perpetuum cæcati essent apostata. ¶ **Sed & illi si non permanferint in incredulitate inferentur: Potens est enim deus iterum inferere illos.**) Ostendit iu-

sticiam dei, nō in seueritate permanere circa illos quos excaecauit ad tempus, quia non sic illos excidit, ut non illos possit iterum inserere si conuertantur, qui per prophetam dixit: Reuertentes ad me replantabo, ut hoc sci entes Christiani non insultent Iudæis, certi, reseruari il lis quasi lapsis misericordiam dei. ¶ Nam si tu ex natura li excisus es oleastro, & cōtra naturam insertus es in bo nam oliuam, quantomagis hi secundum naturam inse rentur suæ oliuæ? Oliuam, fidem per quam Abraam iu stificatus est accipiam⁹, oleastrum uero quia agrestis & infructuosa natura est, perfidiam significat: ac per hoc si hi qui semper inimici dei fuerunt conuersi in fidē Abraę inserti sunt, ex cuius origine non sunt, quantomagis Iu dæi si post diffidentiam credant, paternæ reddendi sunt naturæ inserti iterum in suam promissionem.

Nolo enim ignorare uos fratres mysterium hoc, ut non sitis ipsi uobis sapientes, quia obtusio quædam ex parte Israël facta est, donec plenu do gērium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Nō est obscurum, quia ad tempus cecitatis obtusio data est Iudæis, his qui dum æmuli legis sunt, nō uiderunt donū uenisse promissum à deo, quod prædicabatur à Christo, Zelo enim excecati sunt, putâtes legem factorum nunq̄ debere cessare. Vnde sabbatum zelabatur, quia offensio ne ex parte obtusi sunt, ut pro incredulitate sua crucia rentur, uidentes gentes profiteri cum gaudio, consecu tos re promissionem Abraę: copia tamen admissa gentiū abstergeretur caligo ab oculis eorū, ut possint credere: ut spiritum compunctionis prohibens à cordibus eorū qui eis præstat cæcitatem, reddat eis arbitrium liberum uoluntatis, quia non de maleuolentia erat incredulitas, sed de errore emendarentur ut postea saluarentur. ¶ Sicut scriptum est. ¶ Vt probaret donum illis reseruatum à deo, exemplum Esaiaë prophetæ in subiectis ponit, ut hac gratia qua liberati sunt Iudæi credentes, & hos libe rari posse doceret, quia non erat exinanita sed semper abun-

abundat. Dicit ergo: ¶ Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impietatem ab Iacob, & hoc illis à me testamentum, cum abstulero peccata eorū.) Exempli huius ratio semper manet quādiu sunt qui credant. Hic enim dominus Iesus qui de cælis uenturus promissus est, ad liberationem humani generis, ipse quotidie remittit peccata conuersis ad se, nec statim non credētes condemnat sed expectat, sciens posse proficere ad agnitionem dei. ¶ Secundum euangelium quidē inimici propter uos.) Causa incredulitatis inimici sunt Euangelij, ut error & delictū illorum gentibus aperiret uiam ante tempus intrandī ad fidem, sicut supra memorauī. Prius enim ubiq; omnibus Iudæis prædicandum erat, tunc demum & gentibus oportebat credi uerbum dei. Sed quia non crediderunt, ablatum ab eis regnum, datum est gentibus. Itaque non insultandum esse his præmonet, quorum delictum profuit gentibus. Illi enim insultantum est cuius peccatum obfuit aliquibus. Non enim perfidia illorum gratulandum est, sed dolendum si tardant conuerti, ut quomodo peccato illorum gauisæ sunt gentes, quia saluatæ sunt, sic conuersione eorum lætentur, ipsorum enim occasione dei gratiam citius perceperunt. ¶ Secundum electionem autem dilecti propter patres.) Quāuis grauius peccauerint Iudæi reprobando donum dei & digni sint morte, tamen quia filij sunt bonorum quorum prærogatiua & merito plurima à deo beneficia perceperunt, regressi ad fidem suscipientur cum læticia, quia dilectio in his dei exuscitatur memoria patrum. ¶ Sine poenitentia enim sunt dona & uocatio dei.) ¶ Verum est, quia gratia dei in baptisate non quarit gemitum, aut planctum, aut opus aliquod, nisi solam ex corde professionem. ¶ Ne enim quia grauius deliquerant non recipiendo promissum **DEI**, & quia quæ grauius peccantur, non nisi fletu & gemitu ad ueniam pertinent, ne ideo illos non posse iam accipere misericordiam putarent, quia dolere illos non uidebant, ostendit hoc inter primordia fidei non requiri.

Donum enim dei gratis donat peccata in baptismo. ¶ Si-
cut enim & uos aliquando non credidistis deo, nunc au-
tem misericordiam consecuti estis propter illorum dif-
fidentiam: ita & isti nunc non crediderunt in uestra mi-
seratione, ut & ipsi misericordiam consequantur.) In-
credulitatem gentium memorat, ut ipso rubore non se-
iactarent insultantes Iudeis qui non crediderant, sed ob-
lectarent illos agnoscere promissum dei. Quia enim uos
inquit, gentes cum his eloquia dei credita sint repugnā-
res fuistis, nunc autē misericordiā accepistis, non uestro
merito sed ad horum opprobrium, quare nō magis isti
conuersi accipiant misericordiam qui prius in lege dei
conuersati sunt, & qbus facta, pmissio est. ¶ Conclufit em̄
deus oīa in incredulitate, ut oīm misereat.) Gentes por-
rō ab antiquis temporibus in impietate & ignorantia
uersabantur, utpote sine deo, propter quod manifestata
lex in literis est, qua possent infrenari precipites. Et quo-
niam uersutia aduersarij cumulari peccata cœperunt,
ut per interdictum magis reus homo constitueretur, de
us clementia bonitatis suæ semper homini procurans,
ut & quod sine lege peccatum erat & in lege possit dele-
ri, hoc decreuit ut solam fidem poneret, per quam om-
nium peccata abolerentur, ut quia nulla spes per legē
omnibus hominibus erat, dei misericordia saluaretur.
Hoc est omnia concludisse in incredulitate, ut tunc decre-
tum donum à deo ueniret, quādo omnes diffidentia la-
borarent, ut gratia muneris esset gratissima. Itaque ne-
mo se iactet, miserum est enim superbum esse eum cui i-
gnotum est.

O Altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei,
quā in inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuesti-
gabilis uia ipsius.) Excelsum & immensum deū
in diuitijs sapientiæ & scientiæ suæ cum omni laude &
gratiarum actione testatur, est enim consilium & iudici-
um eius incomprehensibile. Nam sciens ab initio con-
uersationes & opera hominum, quia neq; sola seueritate
iusticiæ saluari possit hominum genus, neq; sola miseri-
cordia

cordia ad profectum meritorum peruenire, unoquoque tempore decreuit quid esset prædicandum, ante tamen permittens unumquemque suo iudicio, quia natura ipsa duce cognoscitur iusticia. Et quia autoritas naturalis iusticia obtorpuerat consuetudine delinquendi, data est lex ut humanum genus terrore manifestatæ legis frenaretur. Sed quia non se cohibentes, rei tenebantur à lege, prædicata misericordia est, quæ ad se confugientes saluaret, resistentes autem cæcæret ad tempus, ad promissionem eorum gentes inuitans, quæ prius iusticiam dei per Moysen datam sequi noluerunt, ut horum saluti dum inuident, ipso zelo ad radicis saluatoris originem se reformarent promissæ in legæ. Hæc est altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, qui tam Iudæos quam gentes multifaria providentiâ acquisiuit ad uitam. ¶ Quis enim cognouit sensum domini, aut quis illi consiliarius fuit, aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Hoc in Esaiâ scriptum habetur. Manifestum est solum deum esse qui nouerit omnia consilia, & hunc unum esse qui nullius eget, quia ab ipso sunt omnia, ac per hoc consiliarius eius à nullo nec comprehenditur nec metitur, quia inferiora superioris sensum scire non possunt. Denique Iudæis credentibus impossibile uidebatur consilium esse & uoluntatem dei ad redemptionem gentium: simili modo & gentibus arduum & incredulum uidebatur Iudæos qui non crediderant posse conuerti, aut credentes suscipi ut saluarentur. Inter cetera hoc est consilium dei quod latuit nec potuit comprehendi. ¶ Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Quia ratione sensum & consilium dei inuestigari non potest, declarauit. Ex ipso enim, inquit, & per ipsum & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Hoc dicto aperuit sensum qui occultus erat mundo. Quia enim omnium creator est deus (Fecit enim ea quæ non erant ut essent) ideo ex ipso sunt omnia. Et quoniam ab ipso sunt, per filium eius qui eiusdem utriusque substantiæ est esse cœperunt, cuius opus, patris est opus.

Quia ergo ipse operatur per filium, per ipsum sunt omnia.